

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ІВАНА ФРАНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ЛЬВІВСЬКЕ ВІДДІЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ГЕОГРАФІЧНОГО ТОВАРИСТВА
ГЕОГРАФІЧНА КОМІСІЯ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА імені ШЕВЧЕНКА

ГЕОГРАФІЧНА НАУКА І ПРАКТИКА: ВИКЛИКИ ЕПОХИ

МАТЕРІАЛИ
міжнародної наукової конференції, присвяченої
130-річчю географії у Львівському університеті

(м. Львів, 16–18 травня 2013 р.)

GEOGRAPHICAL SCIENCE AND PRACTICE: CHALLENGES OF EPOCH

PROCEEDINGS
of the international scientific conference dedicated to the
130th anniversary of geography at L'viv University

(L'viv, 16–18 May 2013)

Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка
Львів–2013

УДК [910+911] (06)
ББК 26.8я5+20.1я5
Г 35

*Друкується за ухвалою Вченої ради географічного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка.
Протокол № 2 від 13 березня 2013 р.*

Г 35 Географічна наука і практика: виклики епохи: Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 130-річчю географії у Львівському університеті (м. Львів, 16–18 травня 2013 р.) / [Відповід. редактори: доц. В. І. Біланюк, доц. Є. А. Іванов]. У 3-ох томах. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – Том 2. – 340 с.

У збірник наукових праць включені тексти доповідей з широкого спектру теоретичних і прикладних питань географічної науки, освіти і практики, які виголошено на міжнародній науковій конференції, присвяченій 130-річчю географії у Львівському університеті. Серед авторів збірника науковці України, Польщі, Білорусі, Німеччини і США.

Для викладачів вищих навчальних закладів, науковців, докторантів, аспірантів, студентів, учителів і тих, хто цікавиться проблемами географічної науки.

**Відповідальні редактори:
доц. В. І. Біланюк, доц. Є. А. Іванов**

Редакційна колегія:

Володимир Біланюк (голова), доцент, декан географічного факультету;

Євген Іванов (відповідальний секретар), доцент, заступник декана з навчально-виховної і наукової роботи географічного факультету;

Ярослав Кравчук, професор, завідувач кафедри геоморфології і палеогеографії;

Семен Кукурудза, професор, завідувач кафедри раціонального використання природних ресурсів і охорони природи;

Роман Лозинський, доцент, завідувач кафедри географії України;

Марта Мальська, професор, завідувач кафедри туризму;

Анатолій Мельник, професор, завідувач кафедри фізичної географії;

Валерій Петлін, професор, завідувач кафедри конструктивної географії і картографії;

Степан Позняк, професор, завідувач кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів;

Олег Шаблій, професор, завідувач кафедри економічної і соціальної географії;

Євген Тиханович (секретар), аспірант кафедри фізичної географії.

Адреса редакційної колегії:

Україна, 79000, м. Львів, вул. Дорошенка, 41,

Львівський національний університет

імені Івана Франка, географічний факультет.

Тел.: +38 032 239 46 46; факс +38 032 272 26 44

E-mail: geodekanat@gmail.com; eugen_ivanov@email.ua

Тексти подаються мовою оригіналу. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен, повноту і достовірність наведених матеріалів, посилань та інших відомостей.

**УДК [910+911] (06)
ББК 26.8я5+20.1я5**

© Львівський національний університет
імені Івана Франка, 2013
© Автори статей, 2013

б поєднали між собою напрями оптимізації досліджуваних ландшафтів натурального й антропогенного походження.

Список використаних джерел

1. Вопросы гидробиологии болот / под ред. С. М. Новикова. – Л.: Гидрометеиздат, 1988. – 152 с.
2. Денисик Г. І. Водні антропогенні ландшафти Поділля / Г. С. Хаєцький, Л. І. Стефанков. – Вінниця: Теза, 2007. – С. 174–178.
3. Денисенков В. П. Основы болотоведения: Учебное пособие / В. П. Денисенков. – С-Пб: Санкт-Петербургский гос. ун-т, 2000. – 224 с.
4. Дубняк С. С. Гідродинаміка мілководь дніпровських водосховищ, її екологічна роль. Дис. канд. геогр. наук: 11.00.07 / Дубняк Сергій Сергійович. – К., 1997. – 187 с.
5. Елина Г. А. Многоликие болота / Г. А. Елина. – Л.: Наука, 1987. – 191 с.
6. Зеров М. М. Вища водна рослинність заплавної водойми верхнього і середнього Дніпра. – Праці Інституту гідробіології АН УРСР / М. М. Зеров. – 1941. – № 20. – С. 88–114.
7. Иванов К.Е. Гидрология болот / К. Е. Иванов. – Л.: Гидрометеиздат, 1953. – 300 с. (Учебное пособие для геогр. фак. гос. ун-тов и гидрометеорологических ин-тов)
8. Короткевич П. Г. К вопросу использования водоочистных свойств тростника обыкновенного. Водные ресурсы / П. Г. Короткевич. – 1976. – № 5. – С. 191–197.
9. Морозов Н. В. Роль высшей водной растительности в самоочищении рек от нефтяного загрязнения. Гидробиологический журнал / Н. В. Морозов, Г. С. Петрова, Г. Н. Петров. – 1969. – № 4. – С. 73–80.
10. Пьявченко Н. И. Торфяные болота, их природное и хозяйственное значение / Н. И. Пьявченко. – М.: Наука, 1985. – 152 с.
11. Торфово-болотный фонд УРСР: Його районування та використання / ред. Г. І. Білик. – К.: Наукова думка, 1973. – 263 с.

* * *

УДК 911.9(377)

ЛАНДШАФТНО-СОЗОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ – АКТУАЛЬНИЙ НАПРЯМ СУЧАСНОГО ЛАНДШАФТОЗНАВСТВА

Галина Савка

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
Україна, 79000, Львів, вул. Дорошенка 41,
e-mail: savka@franko.lviv.ua*

Збереження та охорона ландшафтів належать до найбільш важливих складових сталого розвитку. Проблеми охорони ландшафтного різноманіття в останні десятиліття набувають значної актуальності. Про це свідчить прийняття низки міжнародних нормативних документів. Зокрема, у 1995 р. на Міжнародній конференції Європейських країн у Софії було прийнято “Загальноєвропейську стратегію в галузі біологічного і ландшафтного різноманіття”. На її основі було розроблено “Європейську ландшафтну конвенцію” (підписана у 2000 р., ратифікована в Україні у 2005 р.). Вагомим кроком у вирішенні проблем охорони та збереження ландшафтів в Україні є розробка Закону “Про ландшафти”.

Концепція охорони навколишнього середовища сформувалася у другій половині ХХ ст. У сучасній російській та польській літературі термін созологічний вважається синонімом до природоохоронний.

В українській науці вперше спробу виокремити охорону природи як окрему наукову дисципліну зробив С. Стойко (1973). Він додав до терміну В. Гоетеля “Sozologia” (1966) при-

ставку “гео”, таким чином назвавши її “геосозологія”. Геосозологію він вважає міждисциплінарною наукою, що має складну структуру. Залежно від об’єкта дослідження у її складі виділяє низку спеціалізованих природоохоронних дисциплін, серед яких виокремлює ландшафтну созологію (Landscapezoology), метою якої є охорона ландшафтних систем.

Можливості та переваги застосування ландшафтного підходу для цілей охорони природи проаналізовані в працях В. Петліна, В. Гриневецького, Ю. Фаріон та ін. В. Гриневецький (2004) вчення про комплексну охорону ландшафтів пропонує називати природоохоронним ландшафтознавством.

Таким чином, ландшафтна созологія – науковий напрям у ландшафтознавстві, предметом дослідження якого є охорона, збереження та відтворення ландшафтних комплексів.

Проведення ландшафтно-созологічного дослідження передбачає застосування основ ландшафтознавчого аналізу, під яким розуміють “сукупність теоретичних і методологічних принципів, методів і методики, спрямованих на пізнання генезису, розвитку, структури, динаміки, функціонування, тобто усієї сукупності властивостей геокомплексів різних рангів, а також їх сучасного стану, пов’язаного з господарською діяльністю людини” (Міллер, Петлін, Мельник, 2002).

Основа класичного ландшафтознавства становить вчення про природні територіальні комплекси (ПТК) та їхні антропогенні модифікації. Застосування підходу до вивчення антропогенного впливу як модифікацій ПТК дозволяє визначити ступінь їх змінності та відхилення від природного стану. Оскільки вплив господарської діяльності на ПТК може бути як негативним, так і позитивним, антропогенні модифікації варто поділяти на конструктивні й деструктивні. На природоохоронних територіях прикладом конструктивної антропогенної модифікації є реконструкція рослинних угруповань з метою наближення лісових комплексів до природного стану, деструктивної – створення рекреаційних осередків на ділянках поширення оселищ раритетних видів флори та фауни.

Ландшафтно-созологічне дослідження потребує застосування теоретичних і методологічних основ вчення про культурний ландшафт. У созологічному оцінюванні ПТК найбільш важливою є інтерпретація культурного ландшафту як зразка, спадщини тощо (Гродзинський, 2005). Однак варто розділяти ландшафт як спадщину й ландшафт як зразок. У Законі України “Про охорону культурної спадщини” (2000) серед таких видів об’єктів культурної спадщини як археологічні, історичні, монументального мистецтва, архітектури та містобудування, садово-паркового мистецтва, визначені також і ландшафтні – природні території, які мають історичну цінність. Як приклад ПТК, що є зразком, можна розглядати поселення з традиційною забудовою. Таким чином, історико-культурна цінність ПТК зумовлена характером їх освоєння людиною, тобто ступенем антропогенної модифікованості.

У ракурсі охорони й збереження ПТК доцільно визначити їх созологічну цінність, під якою слід розуміти їх значення для збереження природної та історико-культурної спадщини. У класифікації значень місць ландшафту, розробленій М.Гродзинським (2005), созологічному значенню відведено досить вузький діапазон, де його включено не до біоекологічних, а до соціальних значень місця, тим самим мимоволі наголосивши на користувачькому ставленні людини до охорони природи.

Таким чином, созологічна цінність ландшафтного комплексу – значення ПТК (наукове, рекреаційне, естетичне, природоохоронне та ін.), що вирізняє його як об’єкт охорони.

За характером созологічної цінності ПТК можна поділити на такі групи:

- 1) оселищні (середовища існування раритетних видів флори і фауни);
- 2) об’єкти історико-культурної спадщини (етнічні, сакральні, політичні, історичні, меморіальні та ін.);
- 3) ресурсні (з цінним науковим, рекреаційним, естетичним та ін. потенціалом).

Можна виділити такі созологічно-функціональні типи ПТК:

- 1) репрезентативні (типові для певної території), що мають високу консерваційну цінність (збереженість у стані, близькому до природного);
- 2) унікальні.

У природоохоронній справі репрезентативність ПТК є основним критерієм виділення великоплощинних і високорангових заповідних територій (біосферні заповідники, національні природні парки, заказники), у той час як унікальність – дрібних за площею (заповідні урочища, пам’ятки природи). Слід відзначити, що унікальні ПТК можуть утворюватися лише під впливом особливих чинників ландшафтоутворення з локальним проявом. Традиційні прийоми ландшафтного картографування, скеровані на пошук репрезентативних ландшафтних комплексів, тому унікальні, нетипові ПТК при цьому часто губляться. Тому виділення созологічно цінних ПТК має відбуватися за спеціальним алгоритмом із дотриманням певних принципів картографування.

Таким чином, ландшафтно-созологічне дослідження включає два напрямки.

Перший – оцінка стану ландшафтних комплексів для проведення ландшафтного планування з метою впровадження заходів раціонального використання ПТК для їх максимального наближення до природного (корінного) стану. Основні способи охорони втілюються в процесі господарської діяльності.

Другий – скерований на пошук як репрезентативних для регіону ландшафтних комплексів, що мають наукову, естетичну, рекреаційну та ін. цінність, так і на виявлення унікальних природних комплексів. Як одні, так інші можуть охоплювати як значні за площею території, так і мати локальне розташування. Основні способи охорони: заповідання, вручення охоронних зобов’язань, залучення до охорони певних соціальних груп населення (школярів, студентів тощо).

Список використаних джерел

1. Гриневецький В. Т. Ландшафтознавчий підхід в охороні природи та природоохоронне ландшафтознавство // Україна: географічні проблеми сталого розвитку. – К., 2004. – Т. 2.
2. Гродзинський М. Д. Пізнання ландшафту: місце і простір. – К., 2005. – Т. 2. – 503 с.
3. Міллер Г. П., Петлін В. М., Мельник А. В. Ландшафтознавство: теорія і практика. Навч. посібн. – Львів, 2002. – 172 с.
4. Стойко С. М. Нова галузь науки – охорона біосфери та її завдання на Україні // Вісник АН УРСР. – 1973. – № 7. – С. 83–91.
5. Goetel W. Sozologia – nauka o ochronie przyrody i jej zasobow // Kosmos. – 1966. – Z. 5. – S. 473–482.

* * *

УДК 504.54:551.4.032:57.045(477.75)

ПОСТРОЕНИЕ КЛИМАТИЧЕСКИХ НИШ НЕКОТОРЫХ ЛАНДШАФТОВ РАВНИНОГО КРЫМА

Владимир Табунщик

*Таврический национальный университет имени В. И. Вернадского,
Украина, АР Крым, 95033, г. Симферополь, просп. В. И. Вернадского, 4,
e-mail: 80506926625@mail.ru*

В XX веке произошла интеграция ландшафтного и экологического подходов в ландшафтно-экологический, который соединил базовые концепции экологии и ландшафтоведения. Одной из таких концепций явилась концепция экологической ниши. Как показано в работах [2, 3, 4, 7] все положения, разработанные для экологической ниши справедливы и для ландшафта. С ее помощью можно оценить конкуренцию ландшафтов за пространство, выявить наиболее уязвимые, ценные и нуждающиеся в охране ландшафты, составить прогнозы динамики и реакции ландшафтов на изменение полей факторов.